

Michl, Josef B.

Tolstoj, Björnson a Slováci

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1964, vol. 13, iss. D11, pp. 167-172

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108686>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

faut y voir dorénavant en effet qu'une *trasposition en allégorie* de notre drame de Calderón... la date de composition de l'auto... est nécessairement postérieure à celle du drame. Il est très possible que l'auto soit de l'année même du drame et se rattache à la même occasion des fêtes de canonisation du saint. Ce à quoi il faut bien renoncer par contre, est la date de 1639..." (33).

Vient ensuite le texte. En premier lieu, c'est la *Loa para la Comedia de San Francisco de Borja* (35–42); puis c'est la pièce elle-même, *El Gran Duque de Gandia*, divisée en trois journées (43–157); enfin il y a deux sainètes: *El Poeta burlado, entremes* (159–170) et *El Juicio de los Poetas. Baile entremesado* (171–176). L'édition est ornée de cinq planches et accompagnée de notes et d'un glossaire. Les Notes sont très utiles. Václav Černý y met „le texte ou la pensée de Calderón en parallèle et en comparaison avec d'autres textes du même poète ou ceux de tel autre grand auteur espagnol du *Siglo de oro*“, cherchant, „en outre, à éclaircir certains aspects caractéristiques de la pensée calderonienne à la lueur de l'idéologie commune du baroque“ (179).

Tous les hispanisants salueront ce beau petit livre où ils trouveront redécouvert l'un des chefs-d'oeuvre de la littérature dramatique espagnole du XVIIe siècle, publié par les soins de l'Académie Tchécoslovaque des Sciences à Prague.

Otakar Novák

TOLSTOJ, BJÖRNSSON A SLOVÁCI

(K popření jedné tolstojovské legendy)

V roce 1907 vzrušila Evropu, zejména pak naše země, zpráva, že Lev Nikolajevič Tolstoj se přidal k proslulému boji Björnsterne Björnsona za Slováky. Protože Tolstého „účast“ v tomto boji se stala téměř legendární tradicí až do naší doby, domníváme se, že je v zájmu pravdy objasnit skutečný stav věcí na základě dostupných pramenů.

Björnsonova rozsáhlá a záslužná kampaň z let 1907 a 1908 na pomoc slovenskému lidu proti maďarizačním snahám uherských vládnoucích kruhů¹ měla velký ohlas nejen na Slovensku, ale i v Čechách, odkud vlastně vzešel podnět k této akci, a vyvolala záplavu článků v evropském tisku. Hlavním terčem Björnsonových útoků byl hrabě Apponyi, uherský ministr školství, původce protinárodního školského zákona z roku 1907. Uprostřed nejostřejšího utkání se v novinách objevuje sdělení, že L. N. Tolstoj podporuje Björnsonův postup proti nelidské politice uherské vlády a že odsuzuje hraběte Apponyiho jako úhlavního nepřítele slovenského národa. Začátkem října uveřejňují slovenské *Národné noviny* tento článek — asi z pera redaktora listu *Svetozár Hurbana Vajanského*.²

Tolstoj — proti Apponyimu.

„Björnsonom upozornený ozval sa proti Apponyimu a vlastne proti Maďarom i gróf Lev N. Tolstoj. V „Ruskom Slove“. Veľký spisovateľ ruský súhlasí s Björnsonom a chváli jeho osvedčenie o mníchovskom kongresse.³ Kongresy pokoja nemajú ceny: na nich deklamujú o pokoji a doma apoštolovia pokoja pod všemožnými zámenkami potlačujú slabších. Najsmutnejšie je, že gróf Albert Apponyi v cudzozemsku známy je ako apoštol pokoja, a doma Nemaďarov neuznáva ani za ľudí. Čo na to povie svet? Každý čestný človek je povinný strhať masku takéhoto lhára... Čo Maďari chcú, to je v XX. storočí už nemožné... Skrze svojho ministra kultu a výučby prišli pod konkurs. Kým neprebudia sa, budú kompromitovaní pred celým kultúrnym svetom. Teraz sme zvedaví, čo spraví so všeobecným volebným právom. Národyvidia, že Apponyi a jeho spoločníci vždy len využívali a vykorisťovali ľud a krajinu.

To je jadro Tolstého osvedčenia. Postaráme sa, aby sme mohli podať úplný jeho text.“

V dalších číslech však slíbený text nenacházíme.

V Björnsonově korespondenci s Edvardem Ledererem, který byl hlavním informátorem norského básníka, je v dopise z 19. října 1907 tato věta:⁴

Sie haben wohl die glorreiche Hilfe Tolstoy's gelesen. Ich schrieb ihm gleich.

Tolstého domnělý houhlas s Björnsonovým postupem žije plných padesát let — prakticky až do našich dnů — v tisku a v povědomí mnohých čtenářů jako skutečná podpora Björnsonovy akce.

Zpráva v Národných novinách nebyla doplněna ani vyvrácena.

Také v Uhrách panovalo mínění, že Tolstoj stojí po boku norského básníka. Ve vídeňském deníku *Neue Freie Presse* píše dr. Adolf Lax z Turčanského komitátu článek „Ungarn und das Ausland“:⁵

„... Ich weiß nicht, auf welchem Wege die Nationalitäten Ungarns ihre Verbindung mit dem literarischen Widersacher Ibsens anknüpften, so viel scheint aber festzustellen, daß der alte Herr einfach dupiert wurde. Er glaubt ihnen aufs Wort, ganz wie Tolstoj, der sich, wie bereits nachgewiesen erscheint, durch die böswilligen Informationen seiner Zuträger „anföhren“ ließ, um nun gemeinschaftlich mit Björnson den wohl glücklicherweise ganz ungefährlichen aber erbitterten Feldzug zuerst gegen den magyarischen Kultusminister, jetzt aber schon gegen die ganze ungarische Nation zu eröffnen.“

Ve studii „Vajanského pomer k Björnsonovi“ uvádí Andrej Mráz:⁶

„Tlmeň trošku, ale iste sa veľkou vnútornou radosťou, i keď mu ju kalily iné Tolstého skutky, referuje Vajanský, že aj Tolstoj súhlasí s Björnsonom i čo sa týka náhľadov na mierový kongres, i čo sa týka vládnucej triedy Maďarov a grófa Apponyiho. Vajanský bystro striehol po všetkých Tolstého prejavoch, nachádzal v nich síce temer pravidelne veci, ktoré odsudzoval a ktoré sa mu zdaly krajne škodlivé najmä pre ruský a slovanský život, ale keď pobadal hoci len odrobinky Tolstého slovanského čítania a orientácie, vedel mu odpúšťať všetky jeho teórie. A Björnsonovi dal Tolstoj za pravdu a tým i Slovákom.“

Ještě v roce 1957 žije tato legenda o Tolstém. V rámci björnsonovských jubileí (125 let od narození, 100. výročí zahájení básnické činnosti, 50 let od akce ve prospěch Slováků) přináší slovenský *Čitateľ* článek Gustáva Viktoryho a v něm konstatování:⁷

„... v Ruskom slove na stranu Björnsonovu sa postavil L. N. Tolstoj.“

Ukázalo se však, že všechny tyto zprávy se opírají o chybní předpoklad: Tolstoj se na Björnsonovu stranu nepřidal, ba ani o celé akci nevěděl.

Již od roku 1957 jsem se snažil získat přesné znění dopisu L. N. Tolstého, který se tak často objevoval v björnsonovské literatuře. Časopis *Russkoje slovo* je sice ve Slovanské knihovně v Praze, avšak právě ročník 1907 zde chybí. Také za pobytu v Norsku v r. 1957 a 1958 jsem se marně pokoušel zjistit plné znění původního článku. V Norsku však se začaly objevovat první známky rozporů; brzy se celá záležitost vyjasnila.

V rukopisných sbírkách univerzitní knihovny v Oslo se mi podařilo najít postrádanou část Björnsonových dopisů Ledererovi. V listě z počátku listopadu 1907 je tato zpráva:⁸

Der Brief Tolstoy's war eine Fälschung. Er schrieb mir, dass er nie zuvor den Namen Apponyis gehört habe. Ich schrieb ihm nemlich und dankte für seine Hilfe, aus meinem Briefe las er für erstmal den Namen Apponyis.

V archivní sbírce Björnsonovy síně v univerzitní knihovně v Oslo je uložen Tolstého dopis Björnsonovi z října 1907:

23. Oktober 1907

Geehrter Herr,

Ich habe über Herrn Apponyi niemals und nirgends etwas geschrieben, hatte sogar bevor ich Ihren Brief und Zeitungsausschnitte über dasselbe Thema erhalten hatte, keine Idee von der Existenz des Herrn Apponyi. Mein Artikel über seine Tätigkeit ist ein Betrug.

In jedem Falle ist mir sehr angenehm, da ich Sie seit lange kenne und Ihr Werk hoch schätze, mit Ihnen in brieflichen Verkehr zu kommen, obgleich die Ursache dazu ein Missverständnis ist.

Leo Tolstoy

Na náš dotaz k tomuto problému přišla ze Sovětského svazu zpráva, která ukazovala na pařížský časopis *Le Courier Européen*, kde „se objevil podvržený dopis Tolstého, jako by byl přetištěn z Ruského slova“:⁹

Le Courier Européen pravidelně referoval o národnostních poměrech ve střední Evropě. V říjnu 1907 přináší v rubrice „Nos échos“ tento článek:¹⁰

Tolstoj contre M. Apponyi

Après M. Bjoernstjerne Bjoernson, dont les lecteurs du Courrier Européen ont lu la lettre et l'article sur l'oppression magyare qui ont eu un grand retentissement en Europe, voici le comte Léon Tolstoj qui flétrit la politique d'oppression que poursuit M. Apponyi à l'égard des nationalités non-magyares. Dans le numéro du 29 septembre de Russkoje Slovo, l'écrivain de Yasnaïa Poliana publie un article, où après avoir dénoncé les „faux anôtres de la paix“, il félicite M. Bjoernson d'avoir montré que le Congrès de la Paix de Munich ne pouvait avoir de valeur à cause de la présence dans cette Assemblée d'opresseurs de peuples, tels que M. Apponyi, ministre de l'Instruction publique hongrois.

Je déclare dès le début que si j'approuve l'attaque de Bjoernson contre M. Apponyi, ce n'est pas parce que je suis Slave et que je veuille défendre des frères de race, mais en homme indépendant et impartial je prends position dans la question soulevée par Bjoernson. Selon moi l'oppression des nationalités n'est pas de la part de M. Apponyi une conséquence de son amour pour la nation magyare, mais uniquement la conséquence de son intolérance confessionnelle qui le pousse à haïr et persécuter ceux qui ont une autre confession que la sienne... Le rêve que par la force tout homme peut améliorer son sort s'est depuis longtemps évanoui. Il y a des hommes, il est vrai, qui agitent encore les masses par des faux lieux-communs, mais cela ne sert à rien. Le peuple sait maintenant qu'il a été un instrument aveugle, si bien que M. Apponyi, avec son oppression bureaucratique, ne peut plus séduire personne par le mot d'ordre du cléricanisme, du jésuitisme et du patriotisme. Ce qu'est le plus triste cependant, c'est qu'Apponyi est connu à l'étranger comme l'apôtre de la paix, tandis que chez lui, il ne considère pas comme des hommes ceux de nationalité non-magyare. Que dit là-dessus le monde? Tout homme qui pense doit arracher à cet homme son masque menteur, pour que chacun voie que M. Apponyi n'est pas un oiseau utile, mais un corbeau vorace. Cet oiseau de proie magyar voudrait dévorer la tête du mouton tout en voulant que le mouton demeure en vie. Au XXe siècle cela est impossible.

La nation magyare qui toujours a fait preuve de bravoure, vient de faire banqueroute grâce à son ministre de l'Instruction publique, et tant qu'elle ne se réveillera pas de son étourdissement, elle restera compromise aux yeux du monde entier.

Il s'agit encore de savoir quel serait le résultat du suffrage universel. Celui-ci pourrait encore éveiller le peuple qui se rendrait alors compte que les Apponyi et les magnats ont toujours sucé le sang du peuple et amené le peuple et le pays au bord du précipice.

Již začátkem listopadu 1907 došla rovněž k nám zpráva, že Tolstého dopis není pravý. Avšak tato skutečnost nepronikla obecně do veřejnosti ani u nás ani v cizině, jak dokazují citované hlasy z našich i cizích publikací. L. N. Tolstoj tedy nezasáhl do „slovenské otázky“, nereagoval však ani později na prosbu, aby se zastal českých národnostních menšin na severu Čech a ve Vidni, zejména pak školních dětí.

V červenci 1909 navštívil Edvard Lederer spolu s prof. Karlem Veleminským nemocného Björnsona v lázních Larviku. Norský básník tehdy znovu vzpomínal na Tolstého.¹¹ Pod dojmem rozhovorů s Björnsonem se Lederer s Veleminským po návratu z Norska obrátili na L. N. Tolstého tímto dopisem:¹²

Pane a mistře!

Novinami proběhla zpráva, že jste se přes svůj vysoký věk odhodlal navštívit mírový sjezd ve Stockholmu, a když byl odřeknut, že hodláte zajet do Berlína a tam hájit věc míru slovy, jimž bude naslouchat celý svět.

Sejde-li z Vaší osobní návštěvy, vyšlete prý jednoho ze svých přátel, aby proslavil mírovou řeč Vaši za Vás. Předpokládáje, že tato v zájmu propagandy míru radostná zpráva se skládá na pravdě, vznášime k Vám, mistře, podobnou prosbu, kterouž já starší druh z nás obou podepsaných asi před dvěma lety vznesl k Björnstjernovi Björnsonovi. Poprosil jsem ho tehdy, aby se před celým vzdělaným světem ujal ujařmených Slováků v Horním Uhersku. Velký Björnson prosbě té vyhověl a slovy lásky nad pronásledovanými a slovy rozhořčení nad pronásledovateli promluvil a Evropa užaslá naslouchala a byla litostí jata. Utiskovaní Slovinci a s nimi všichni utiskovaní národové v Uhersku zajásali a soucit, jenž zachvěl duši velkého norského básníka, rozradostnil myslí pronásledovaných a posílil je v utrpení jejich k snášení dalších strastí.

Bylo to loňského roku, kdy se mně dostalo pozvání k norskému básníku do Říma. Tam mně sdělil, že jsem v zápětí jste i Vy, mistře, dle tehdejších zpráv některých novin povstal jako obhájce Slováků a rozradostněn, že jste se mu postavil po bok v jeho projevech za věc trpících, děkoval Vám za pomoc Vaši.

Leč Vy jste tak neučinil, jak jste to Björnsonovi napsal, že jste se obával, že svou přímou zhoršíte zlo, jemuž odporovat Vám nedovoluje Vaše evangelické křesťanství.

V stejnou skoro dobu měl jsem já, mladší z nás dvou podepsaných [prof. dr. Velemínský — pozn. M.] potěšení dlít Vám po několik dnů po boku jako Váš host v Jasně Poljaně a naslouchal jsem Vaším slovům se stejnou zbožností jako můj přítel slovům Björnsonovým v Římě.

Další rok uplynul, oba dva jsme před několika týdny navštívili Björnsona v jeho vlasti, v lázních Larviku, kde připoután těžkou nemocí na lože strádal v bolestech těla, ale zdravým duchem pracoval neustále na propagandě míru, cíli svého života.

Nám dvěma vypravoval opět o Vás, jak se tehdy zaradoval, že jste se i Vy ozval ve prospěch utlačovaných národů uherských, ale jak bohužel zpráva ta se ukázala být lichou. Vypravoval nám, jak Vás obdivuje a miluje i kde s Vámi nesouhlasí, s potěšením nám sdělil, jak dobrý jste k němu byl a proto byl by Vás tak rád viděl sobě po boku při jeho ochraně třpicích národů.

„Křesťanská láska se musí osvědčit skutkem,“ zvolal k nám, pozvedaje se na svém loži svým vřelým hlasem. V té chvíli zaletěla mysl nás obou k Vám na dalekou Rus.

A z té chvíle neopustila nás myšlenka poprosit Vás, mistře, abyste promluvil ve prospěch lidí, třpicích jen proto, že jsou jiné národnosti než jejich utlačovatelé. K pronásledovaným Slovákům druží se na severu Čech, v krajích, kde vládne německý šovinism bohatých, pronásledovaní dělníci čeští a v posledních týdnech i Čechové v Dolních Rakousích, především ve Vidni.

Tam surová, demagogy německými vedená lůza drancuje místnosti českých spolků a ohrožuje chudičké, milodary vydržované školy, většinou dětmi našich českých chudých dělníků navštěvované.

Německá vláda a byrokracie v Rakousku pod nátlakem té lůzy školy ty uzavírá, aby půl milionu Čechů nesmělo si vydržovat svými mozolnými groši ani jedné školy. Znáte zajisté utrpení Poláků v pruském Polsku a zaslechl jste smutnou zprávu z posledních dnů, že ruská vláda uzavřela v ruském Polsku i ty sporé školy polským gošem vdovným vydržované.

Vsude útisk panujících Němců, Maďarů a Rusů, všude utiskování nesvobodných Českoslováků, Rusinů, Poláků, Jihoslovánů, Rumunů!

Odpovíte nám, mistře, snad, ano jistě, jak Vás z Vašich děl známe: „Odporovat zlu jest zvyšovat zlo!“ Nebudeme s Vámi, pane, polemisovat. Kdyby se jednalo o lidi dospělé, řekli bychom si: „Budiž! Trpte a vytrvejte v utrpení. Zvítězíte trpělivostí svou!“ Ale zde, mistře, se jedná o tisíce a statisíce třpicích dětí!

Sestoupil jste až ke dnu lidských záhad, nic lidského Vám není tajno a dětská duše je Vám otevřenou knihou. Ale zda jste, mistře, měl příležitost uvažovat také o duši dítěte zmořeného v cizí jemu škole, kde nepřítel jeho mateřského jazyka jemu cizím jazykem hlásá nikoliv poznání, ale zášť k vlastnímu rodu, kde cizím proto tvrdým slovem pohrdá jeho národností, tupí mu ji, sesměšňuje před dětmi národa druhého, panujícího a tím otupuje ducha a srdce dítěte k odnárodnění obětovaného?

Trýzeň a žal takové dětské duše, mistře, nedovede, trváme, pochopit než ten, jenž je příslušníkem pronásledovaného národa, zhrzeného, tupeného v dětech vlastních.

Pane, jde v lidomornách cizích škol o tisíce a tisíce dětských duší; o jejich zmrzačení intelektuální a mravní! Nepřehledné tisíce a tisíce těchto ubohých dětských duší vezměte, mistře, v ochranu! Kdo spíše než Vy směl by z lidí dnes žijících říci: „Nechte maličkých příjít ke mně!“

Budete buď přímo nebo ústy jednoho ze svých přátel v Berlíně mluvit k širému světu. Učíte pro utlačené děti, pane, co učinil Björnson pro utlačené národy. Vy a on jste živoucím svědomím naší doby.

Promluvejte, pozvedněte hlasu svého ve prospěch dětí, aby jim všem byla škola místem radosti, jakou byla v Jasně Poljaně kdysi vlastním vlastním Vaším žákům, žádejte na mocných toho světa, aby nezkracovali ani jednomu dítěti právo na vyučování v jazyku mateřském!

Váš hlas nebude hlasem volajícím v poušti a první, ježž potěšíte, bude Váš soudruh, apoštol míru, jakým jste Vy — Björnstjerne Björnson.

Budou Vám žehnat zástupy přítomných a budoucích . . .

dr. Ed. Lederer
dr. Karel Velemínský

K dokreslení vztahu Lva Nikolajeviče Tolstého k politickým a zčásti též k literárním otázkám ještě uveřejňujeme dopis, který na počátku roku 1939 poslal Michailu S u k e n n i k o v o v i¹³ (asi do Kodaně) bratislavský lékař dr. Dušan M a k o v i c k ý, synovec osobního lékaře L. N. Tolstého.

Bratislava 10. II. 1939

Veľactený Pane,

to, čo Vám môžem sdeliť na Vaše dotazy, je nasledovné: že môj strýc viackrát nabádal Tolstoj na to, aby sa ujal politicky Slovákov. Avšak nepodarilo sa mu to. Lev Nikolajevič sa nechcel politicky angažovať. Jeho svetový názor (religiozno-filosofický) mu toho nedovoľoval. On viackrát akcentoval pred D. M. [tj. Dušanom Makovickým], že vážne je byť nábožensko slobodným a nie politickým. Sympatisoval s politickým oslobodzovaním slavjan (tešil sa oslobodeniu Srbov a Bulharov), viackrát si želal dožiť sa oslobodenie Čechov a Slovákov, ale zastal sa ich nechcel preto, lebo to odporovalo jeho svetovému názoru a žiadalo miešanie sa do politiky, čeho nechcel. V súvis s tým, bol rád vystúpeniu Björnsona, schvaľoval to, ba raz prehodil, že B. je chlapík, že vystúpil (po rusky: kakoj molodec).

Skandinávsku literatúru Tolstoj nemiloval zvlášť. Bola jeho srdcu chladná. Viackrát sa pokúsil poznať Björnsona, Ibsena, Swedenborga, Kirkegaard, Hamsuna, Strindberga, avšak nevedel im prísť na chuť. Viem o niekoľko pádoch, keď D. M. mrzelo Tolstojove chladné chovanie k skandinávskym literatúram a keď tento chtiac zmeniť T. názor, preložil niekoľko noviel z dánštiny a norveďštiny, aby autorov tým spravil T. bližšími. K tomu cieľu študoval skandinávské jazyky. Žiaľ Bohu nepamätám sa, ktoré poviedky a novely strýc T. preložil. Ale hovoril mi o tom viackrát. A žaloval si, že nemal ani vtedy úspechu. T. prehodil: chladné, meravé, stuhlé. To bolo všetko.

D. M. mal u Tolstoj a ešte i inú funkciu. T. dostával úžasnú spústu dopisov z celého sveta. I zo Skandinávie. Tieto však nikto v Jasnej Polane nemohol preložiť a im rozumieť, pretože nikto nevedel dánsky, nórsky alebo švédsky. D. M. sa začal učiť týmto rečiam len preto, aby T. mohol preložiť obsah došlých zo severných zemí listov. Volali ho žartujúce našim prekladčikom. Ovšem on ovládal upomenuté jazyky len teoreticky. Ohlas k slavianskemu sjazdu v T. sobraných spisoch bol dielom D. M. a jeho vlivu. O tom mi tiež niekoľko razu referoval nebohý D. M. . . .

Dr. Dušan Makovický

Náš pokus o objasnení tolstojovské legendy ukazuje, že se veľký ruský spisovateľ a mysliteľ síce zaujímal o osud malých národů, avšak že mu jeho osobité filosofické nazírání na politické problémy bránilo zastat se utlačovaných národů veřejně a tím porušíť vlastní zásady pasivity. Došli jsme v podstatě k závěřím záporným, avšak vědecká pravda vyžaduje i takové závěry.

Původce pseudotolstojovského článku proti Apponyimu a uherské odnárodňovací politice bohužel neznáme. Byl snad veden (či byli vedeni) snahou ještě zdůraznit pádnost a dosah Björnsonova útoku? Článek, třebaže podvržený, přispěl k prohloubení zájmu evropské veřejnosti o osud Slováků v Uhrách. Tolstého neúčast v boji za práva slovenského lidu neoslabila účinek Björnsonovy kampaně. Spíše ještě vyzdvihla zásluhy norského básníka v obraně malých národů proti útlaku a v jejich snahách o dosažení svobody.

P o z n á m k y

¹ Viz Michl, *Björnson a Slováci*, SbFFBU 1957, D 4, str. 80–93.

² *Národné noviny* 1907, č. 117 z 5. října 1907, str. 4.

³ Mezinárodní mírový kongres v Mnichově se konal ve dnech 9.–14. září 1907. Björnson veřejně odsoudil „mírové pokrytectví“, jehož představitelem byl právě hrabě Apponyi. Viz pozn. 1 (str. 85 n.).

⁴ Viz Michl, *Z korespondence Björnstjerne Björnsona s Edvardem Ledererem*, SbFFBU 1957, D 4, str. 139.

⁵ *Neue Freie Presse* 18. listopadu 1907, str. 2.

⁶ Andrej Mráz, *Zo slovenskej literárnej minulosti*, Bratislava 1953, str. 309 n.

⁷ Gustáv Viktorý, *Tri Björnsonove výročia*. Citateľ, orgán slovenskej knižničnej rady, roč. VI, 1957, č. 11, str. 505.

⁸ Viz Michl, *Ke korespondenci Björnstjerne Björnsona s Edvardem Ledererem*, SbFFBU 1959, D 6, str. 79.

⁹ Dopis knihovny SSSR v Leningradu z května 1959.

¹⁰ *Le Courrier Européen* IV, 1907, č. 41 z 11. října 1907, str. 602 n.

¹¹ Viz Leda (Dr. Ed. Lederer), *Björnstjerne Björnson*, 1910.

¹² Kopie dopisu i s úvodní poznámkou je uložena v literárním archívu Slovenského národného múzea v Martině. Patří do sbírky listů, které muzeum získalo od novináře a publicisty Michaila S u k e n n i k o w a. Sukennikow žil delší dobu ve Skandinávii, uspořádal anketu o Björnsonovi a přispíval také u nás do časopisu Elán.

Dopis zaslaný asi v srpnu nebo začátkem září 1909 (datum nezaznamenáno) Lvu Tolstému drem Ledererem, spolupodepsaný drem Karlem Veleminským. Dopis byl sepsán česky, jelikož jeho odesílatel předpokládal, že Tolstého lékař MUDr. Makovický, jenž tehdy u Tolstého žil, dopis spisovatelů přetluče. Na dopis nedošla odpověď.

¹³ Viz předcházející poznámku. Také tento dopis je z uvedené sbírky listin.

Josef B. Michl

PROBLÈMES DE PÉRIODISATION DE LA LITTÉRATURE ROUMAINE

Nous écrivons ces lignes en marge du livre récent de Dr. Radu Florin *Istoria literaturii romine I* (De la origini pînă la Unirea Principatelor; Virset 1962, 272 pages).

C'est avec le plus grand plaisir qu'on feuillette, lit et étudie cet ouvrage du savant yougoslave qui enseigne la littérature roumaine à l'École Supérieure de Pédagogie de Novi Sad et Zrenjanin. Roumain d'origine, il appartient à la minorité roumaine de Yougoslavie. Ce fait lui procure un certain avantage. Il peut envisager et analyser l'évolution de la littérature roumaine dans une autre perspective qu'est celle des Roumains de Roumanie: il la voit d'un point de vue situé de l'autre côté de la frontière qui sépare les deux pays. Publié d'abord (de 1953 à 1956) pour servir de manuel à ses étudiants, son livre (sa première partie) vient de paraître dans une nouvelle édition remaniée et destinée cette fois à un public plus large. C'est ce volume que nous avons sous les yeux.

L'auteur s'excuse presque d'avoir maintenu la division habituelle en schèmes distinguant trois époques principales dans l'histoire de la littérature — l'ancienne, la moyenne et la moderne. Or qu'est-ce que c'est que la littérature roumaine moderne? Quand commence-t-elle? Là-dessus les opinions sont partagées. Pour notre auteur, c'est la période qui suit l'activité fructueuse et multilatérale de la „Junimea“ dans la seconde moitié du XIXe siècle, la période des grands classiques. Pour d'autres historiens, c'est la période des Văcăreștii (le commencement du XIXe siècle), et pour d'autres encore celle d'entre les deux guerres mondiales.

On ne peut qu'approuver Florin quand il affirme qu'on ne saurait se figurer un courant ou un mouvement, littéraire ou culturel, commençant à un moment précis de l'histoire et finissant aussi exactement à un autre. Il y a toujours, comme on sait, une interpénétration, une interférence entre les courants qui se succèdent. Les schèmes indiqués ne font que mettre en relief les tendances dominantes.

Il faut souligner encore une autre remarque de l'auteur et qui concerne l'époque ancienne. A peu près tout ce qui entre dans le cadre de la littérature roumaine ancienne et même une grande partie de la moyenne n'est pas à vrai dire de la littérature proprement dite; il s'agit plutôt d'œuvres qui concernent l'histoire culturelle.

Le premier document roumain date de 1521 — une lettre du boyard Neacșu adressée au juge Benker de Brașov. Jusqu'à cette date tout ce qui est écrit en territoire roumain l'est en slavon. Au dire de l'auteur, c'est l'époque du slavonisme qui domine un siècle tout entier, quoiqu'on rencontre, parallèlement, déjà des livres en roumain. Le slavon s'employait non seulement dans l'Église, mais aussi à la cour des princes. Dans la chancellerie de Michel le Brave, le roumain n'apparaît qu'en 1600.

L'Église détenait longtemps le rôle de guide et aidait à édifier les bases des États roumains. C'est l'époque du cléricalisme. Peu à peu, ils deviennent plus forts. A cause de leur position entre les Turcs et les États chrétiens (Hongrie, Pologne, Russie), ils conservent une certaine semidépendance. Les boyards obéissent aux Turcs et deviennent un instrument d'exploitation des pays roumains où apparaît une vie politique et sociale à part. C'est l'époque du féodalisme et de l'„historicisme“.

Au XVIIIe siècle, après l'avènement des Phanariotes (Grecs du quartier Phanar de Constantinople), les relations de production, auparavant féodales, commencent à changer. Les métiers et le commerce se développent rapidement. On exploite systématiquement les biens du sol, on prépare des réformes sociales (la suppression de la servitude). L'argent joue un rôle prépondérant dans le commerce. C'est l'époque prébourgeoise qui prépare la voie à celle de la bourgeoisie et des grands propriétaires du XIXe siècle.

Avec le préromantisme et le romantisme naît enfin la littérature qui s'insère dans le courant européen. L'Occident a l'occasion de connaître le folklore et la poésie du peuple roumain. Dans la première moitié du XIXe siècle, il faut relever deux circonstances importantes dans l'évolution de la littérature roumaine: 1° le courant latinisant dans la partie roumaine de la Hongrie, 2° l'année historique 1848 dans laquelle même les fils des boyards luttent pour les idées progressistes.